

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om udnyttelse af land til bæredygtig fødevareproduktion og økosystemtjenester

(sonderende udtalelse på anmodning af det estiske rådsformandskab)

(2018/C 081/10)

Ordfører: **Roomet SÖRMUS**

Anmodning om udtalelse	Brev fra Estlands premierminister af 17.3.2017
Retsgrundlag	Artikel 304 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde
Dato for præsidiets afgørelse	28.3.2017
Kompetence	Sektionen for Landbrug, Udvikling af Landdistrikterne og Miljø
Vedtaget i sektionen	3.10.2017
Vedtaget på plenarforsamlingen	18.10.2017
Plenarforsamling nr.	529
Resultat af afstemningen	126/0/2
(for/imod/hverken for eller imod)	

1. Konklusioner og anbefalinger

1.1. En fælles EU-referenceramme ville have stor betydning for en bæredygtig udnyttelse og beskyttelse af landbrugsjorden, da en sådan ville gøre det muligt at evaluere fremskridtene i forbindelse med indsamlingen og anvendelsen af data. En sådan ramme kunne desuden fastlægge en definition af en god jordbundstilstand, en ensartet terminologi, fælles kriterier for overvågning samt prioriteter og politiske foranstaltninger til opfyldelse af målet om en god jordbundstilstand.

1.2. I alle medlemsstater er tabet af landbrugsjord som følge af forringelse af jordbunden, arealer, der tages ud af drift, klimaændringer og urbanisering et stort problem. EØSU foreslår derfor at føre den eksisterende EU-ramme ajour for at beskytte den landbrugsjord i medlemsstaterne, som er værdifuld for fødevareproduktionen og leveringen af andre økosystemtjenester, og frugtbarheden af denne og samtidig forbedre overvågningen og stille pålidelige oplysninger til rådighed.

1.3. Landbrugerne har som ejere og brugere af landbrugsarealerne en særlig rolle at spille med hensyn til at levere økosystemtjenester, hvilket skal anerkendes og støttes. Jordbunden sikrer de vigtigste økosystemtjenester. Jord er grundlaget for størstedelen af den globale fødevareproduktion og er nødvendig for produktionen af biomasse. Jordbunden lagrer kulstof og bidrager dermed til at modvirke klimaændringerne.

1.4. Moderniseringen af den fælles landbrugspolitik bør bl.a. have til formål fortsat at sikre sundhed og frugtbarhed for landbrugsarealer og jordbunden, hvilket er en uomgængelig betingelse for bevarelsen og den yderligere forøgelse af landbrugets produktivitet og bæredygtighed.

1.5. I overensstemmelse med klimaaftalerne bør eksisterende og nye initiativer fremmes for at bringe kulstofkredsløbet i jordbunden i balance på en sådan måde, at fødevareproduktionen ikke bringes i fare. For at øge kulstofindholdet i jordbunden foreslår EØSU, at principperne om bæredygtig forvaltning af jordbunden indarbejdes i EU's politiske foranstaltninger. Der bør bl.a. ydes støtte til produktionen af biomasse ved at forbedre adgangen til vand og andre

jordbunds faktorer (jordbundsstruktur, -luftning og -ventilation, tilgængeligheden af næringsstoffer, pH-værdi, jordbundens biologiske aktivitet), sikre en skånsom jordbearbejdning, græsmarksbrug og en bæredygtig forvaltning af græsarealer, en integreret landbrugsproduktion, herunder bedste praksis fra økologisk og traditionelt landbrug, såsom vekseldrift, dyrkning af bælgeplanter, genvinding af organisk affald og kompostering samt opdyrkning af vinterplanter til marker. En kulstofrig jordbund og græsmarker skal forvaltes på en bæredygtig måde for at fremme kulstofbinding gennem jord og planter.

1.6. Inden for rammerne af den anden søjle i den fælles landbrugspolitik bør medlemsstaterne også tilskyndes og motiveres til at træffe hensigtsmæssige foranstaltninger til beskyttelse af jordbunden.

1.7. Yderligere investeringer i miljø- og klimavenlige teknologier og jordforbedringssystemer skal støttes med henblik på bæredygtig areal- og jordbundsudnyttelse.

1.8. Videnskabeligt landbrug (dvs. præcisionsdyrkning og agroøkologiske metoder) skal støttes. Potentialet i den ressource-, jordbunds- og miljøvenlige præcisionsdyrkning kan realiseres gennem samkøring af jordbunds-, gødnings-, pesticid-, vejr- og udbyttedata, hvilket bl.a. kræver bedre adgang til data i nationale databaser, større mobilitet og større brugervenlighed. Princippet må være, at landbrugerne ejer de fremskaffede data. Ovenstående kræver adgang til internettet, samt at landbrugerne gør brug af informations- og kommunikationsteknologi.

1.9. Der bør i højere grad gøres brug af jordbundsdata, når der udformes politikker og træffes beslutninger om arealanvendelse. Samtidig skal kvaliteten og tilgængeligheden af jordbundsdata forbedres, især inden for områder, hvor der hidtil ikke har været forsket tilstrækkeligt. På EU-plan skal der indgås en aftale om ensartet overvågning af jordbunden.

1.10. I hele uddannelsessystemet skal bevidstheden om jordbundens betydning øges. I den forbindelse bør der anvendes moderne pædagogiske ressourcer, og temaet jordbund skal indgå i undervisningsplanerne for det enkelte uddannelsesniveau.

1.11. Også foranstaltninger til at øge landbrugernes bevidsthed om jordbundens rolle og god landbrugspraksis spiller en vigtig rolle. I den henseende har inddragelsen af rådgivningstjenester en særlig betydning.

2. Indledning

2.1. Denne udtalelse fra EØSU udarbejdes på anmodning af det estiske formandskab og har til formål at understrege den afgørende betydning af bæredygtig udnyttelse af land ⁽¹⁾ og jord ⁽²⁾ til fødevarerproduktion og levering af økosystemtjenester.

2.2. På anmodning af det estiske formandskab vil udvalget se på, hvordan landbrugsjord behandles på de forskellige EU-politikområder. Det drejer sig også om spørgsmålet om, hvad politikere og virksomheder i EU kan gøre for at fremme en bæredygtig og effektiv anvendelse af jordbunden. Den er en afgørende ressource i fødevarerproduktionen og leveringen af andre økosystemtjenester.

2.3. Den Europæiske Union har på nuværende tidspunkt mange regler for jordbundsbeskyttelse. Selv om de forskellige EU-politikker bidrager til beskyttelse og bæredygtig forvaltning af landbrugsjord, er jordbundsbeskyttelse som regel ikke deres hovedmål. EØSU mener, at tiden nu er inde til at indlede debatten om, hvordan de forskellige foranstaltninger kan koordineres bedre på EU-plan.

⁽¹⁾ Land kan defineres som den del af jordens overflade, der ikke er dækket af vand.

⁽²⁾ Jord kan defineres som det øverste lag af jordskorpen, der består af mineralske partikler, organisk stof, vand, luft og levende organismer. Den er grænseflade mellem jorden, luften og vandet og hjemsted for størstedelen af biosfæren (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>).

2.4. Både EU og medlemsstaterne skal basere deres politiske beslutningstagning på FN's mål for bæredygtig udvikling for perioden frem til 2030⁽³⁾. Disse mål omfatter fremme af økosystemer, bekæmpelse af ørkendannelse, standsning af jordforringelse og genopretning af jorden, bæredygtig forvaltning og effektiv anvendelse af naturressourcer samt integrering af klimaændringer i nationale politikker, strategier og planlægning. En afgørende forudsætning for et bæredygtigt landbrug og en bæredygtig fødevarerproduktion er beskyttelse af landbrugsjord samt bæredygtig anvendelse af jordbunden, som er en endelig og i princippet ikkevedvarende ressource.

2.5. Derudover er en række initiativer⁽⁴⁾ blevet lanceret for at fremme bæredygtig forvaltning af jordbunden og øge bevidstheden om landbrugsjordens vigtige rolle for fødevarer sikkerhed og modvirkning af klimaændringer.

2.6. EØSU henviser desuden til grænserne for klodens bæreevne. Disse kan bruges til at fastlægge de miljømæssige grænser, som menneskeheden skal holde sig inden for, hvis miljøet ikke skal lide skade. Udvalget bemærker, at tre af de ni belastningsgrænser (klimaændringer, tab af biodiversitet, kvælstofkredsløbet) allerede er blevet overskredet⁽⁵⁾. Samtidig erkender udvalget, at den globale fødevarer sikkerhed også er en presserende udfordring, Europa er nødt til at tage med i betragtning som en del af dets globale ansvar.

3. De vigtigste land- og jordbrugsproblemer i forhold til landbrugsproduktionen

3.1. Den globale efterspørgsel efter mad vil stige i de kommende årtier. Det vil derfor blive nødvendigt at udnytte landbrugsjorden i visse regioner i verden endnu mere intensivt, hvilket kan have negative konsekvenser for jordbunden og miljøet generelt, hvis arealanvendelsen ikke sker på en miljøvenlig måde. For at sikre en tilstrækkelig fødevarerforsyning er det nødvendigt at fastholde de eksisterende landbrugsarealers produktivitet og bevare jordbundens frugtbarhed i biologisk, kemisk og fysisk henseende.

3.2. I EØSU's udtalelse om »Mere bæredygtige fødevarer systemer«⁽⁶⁾ beskrives konsekvenserne af en u hensigtsmæssig praksis i fødevarerproduktionen: tab af biodiversitet, forringelse af jordbunden, vand- og luftforurening samt drivhusgasemissioner. Det skal derfor sikres, at disse ressourcer anvendes effektivt og bæredygtigt for at sikre fødevarerforsyningen. Dette aspekt skal også indgå i en omfattende fødevarerpolitik, som den beskrives i EØSU's udtalelse »Civilsamfundets bidrag til udviklingen af en omfattende fødevarerpolitik i EU«, der er under udarbejdelse.

3.3. Klimaændringerne har også konsekvenser for mængden af grundlæggende naturressourcer — vand og jord, der er til rådighed. Selvom der er truffet en række foranstaltninger mod klimaændringerne, falder kulstofindholdet i jordbunden år efter år, baseret på data fra det øverste jordlag. Yderligere oplysninger om de dybereliggende jordlag ville imidlertid give et mere realistisk billede af tendensen.

3.4. I rapporten »The European environment — state and outlook 2015«⁽⁷⁾ advarer det Europæiske Miljøagentur (EEA) om, at jordbundens økosystemtjenester — herunder fødevarerproduktion, beskyttelse af biodiversitet og lagring af kulstof, vand og næringsstoffer i jordbunden — i stigende grad er truet. Afhængig af region er de vigtigste problemer, der er identificeret i rapporten: jorderosion, tab af organisk materiale i jordbunden, jordforurening og -forsegling urbanisering, afvandring og konsekvenserne af en stadig mere intensiv landbrugsproduktion for naturlige og delvis naturlige levesteder. Af andre almindeligt anerkendte trusler mod jordbunden kan nævnes faldende frugtbarhed.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.

⁽⁴⁾ Disse initiativer omfatter f.eks. det internationale årti for jordbunden, »Global Soil Partnership« under FN's fødevarer- og landbrugsorganisation (FAO), det franske initiativ »4 %: Jordbunden for fødevarer sikkerhed og klimabeskyttelse«, det europæiske borgerinitiativ »People4Soil« osv.

⁽⁵⁾ J. Rockström, et al., 2009, »Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society (Planetens grænser: Et sikkert spillerum for mennesker, miljø og samfund)«, Vol. 14, <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>.

⁽⁶⁾ EUT C 303 af 19.8.2016, s. 64.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>.

4. Landbrugsjordsproblematikken i forskellige EU-politikker

4.1. I en rapport udarbejdet for Kommissionen blev jordbundsbeskyttelsesforanstaltningerne i de 28 EU-medlemsstater analyseret ⁽⁸⁾. I analysen blev der identificeret 35 politiske foranstaltninger på EU-niveau og 671 på nationalt niveau for at beskytte jordbunden. EU-foranstaltningerne omfatter strategidokumenter, direktiver, forordninger og forskellige ledsageforanstaltninger. Tre fjerdedele af de nationale foranstaltninger er primært bindende regler.

4.2. De mange forskellige foranstaltninger i medlemsstaterne giver lejlighed til en bedre tackling af jordbundsspørgsmål i al deres kompleksitet, men også til en bedre koordinering. EU-lovgivningen indeholder nogle værdifulde og strenge regler for jordbundsbeskyttelse, men systemet har nogle svagheder. De nationale politikker er ikke nok til at lukke hullerne i EU's jordbundsbeskyttelseslovgivning, og reglerne varierer betydeligt fra land til land.

4.3. I EU's 7. miljøhandlingsprogram, der har været gældende siden begyndelsen af 2014, anerkendes ødelæggelse af jordbunden som et alvorligt problem, og der fastlægges et mål for EU for 2020 om at opnå en bæredygtig forvaltning af jordbunden og tilstrækkelig jordbundsbeskyttelse og om at gøre fremskridt med rensning af forurenede jord. EU og dets medlemsstater har også forpligtet sig til at intensivere foranstaltningerne mod jorderosion og forøge indholdet af organiske stoffer i jordbunden.

4.4. Følgende EU-foranstaltninger kan betragtes som relevante for jordbundsbeskyttelsen og som forholdsvis effektive: direktivet om industrielle emissioner, miljøansvarsdirektivet og reglerne om vandbeskyttelse (vandrammedirektivet), nitratdirektivet, krydsoverensstemmelsessystemet i den fælles landbrugspolitik samt reglerne vedrørende god landbrugs- og miljømæssig stand (GLM). Med henblik på at forbedre jordbundens tilstand kunne gennemførelsen af disse foranstaltninger imidlertid have en endnu større effekt, hvis der på en fleksibel måde blev taget højde for lokale forhold, og koordineringen af foranstaltningerne var bedre.

4.5. Problemerne med beskyttelse af jordbunden kunne også løses ved hjælp af forskellige former for økonomisk støtte fra Samhørighedsfonden, Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Life + og Horisont 2020-programmet.

4.6. Direkte betalinger under den første søjle af den fælles landbrugspolitik, som dækker omkring 90 % af udnyttet landbrugsjord i EU, er et vigtigt økonomisk incitament for landbrugerne, når de træffer beslutninger om brug og forvaltning af jorden. I forbindelse med de direkte betalinger stilles der strenge krav om at bevare landbrugsarealerne i god landbrugs- og miljømæssig stand samt om overholdelse af reglerne for krydsoverensstemmelse og grøn omlægning i tråd med de grundlæggende bestemmelser i den fælles landbrugspolitik. I den forbindelse har medlemsstaterne et vist råderum. 30 % af de direkte betalinger er underlagt miljøkrav, der har til formål at forbedre jordbundskvaliteten, beskytte biodiversiteten og fremme kulstofbindingen ⁽⁹⁾. Det er vigtigt at sikre, at fordelene ved grøn omlægning ikke negeres med overdrevent bureaukrati ved gennemførelsen af foranstaltningen.

4.7. Inden for rammerne af den fælles landbrugspolitikens anden søjle giver programmerne for udvikling af landdistrikterne medlemsstaterne mulighed for at gennemføre EU-foranstaltningerne til beskyttelse af jordbunden på en måde, der er tilpasset de lokale forhold i den enkelte medlemsstat.

4.8. En række planlagte lovgivningsinitiativer kan også skabe nye muligheder for jordbundsbeskyttelse, modvirkning af klimaændringer og tilpasning til følgerne heraf (f.eks. klima- og energipakken, forordningen om medtagelse af drivhusgasemissioner og optag fra arealanvendelse, ændringer i arealanvendelse og skovbrug (LULUCF), forordningen om indsatsdeling osv.)

4.9. Moderniseringen af EU's gødningsforordning, der drøftes i forbindelse med pakken om den cirkulære økonomi, og som vil sikre, at organisk og affaldsbaseret gødning lettere kan bruges, er også meget relevant for spørgsmål vedrørende beskyttelse af jordbunden. Det genanvendte materiale, der skal anvendes som jordforbedringsmiddel eller gødning, bør dog ikke indeholde farlige stoffer (xenobiotika). Selv om der i Kommissionens forslag fastsættes grænseværdier for

⁽⁸⁾ »Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States« (Ny statusopgørelse over og vurdering af jordbeskyttelsesinstrumenterne i EU's medlemsstater), <http://ecologic.eu/14567>.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_en.

koncentrationen af skadelige forurenende stoffer i mineralsk eller organisk gødning, er der stadig et behov for at finde nye, rene tekniske løsninger til produktionen af gødning og jordforbedringsmidler, der ikke indebærer nogen risici for jordbundsbeskyttelsen, uden at det går ud over den primære produktivitet. EØSU bifalder i sin udtalelse Kommissionens initiativ og påpeger, at frugtbarhed og jordbundsbeskyttelse er vigtige mål for revisionen af forordningen⁽¹⁰⁾.

5. Forslag til fremme af en bæredygtig udnyttelse af jordbunden som en væsentlig ressource for fødevarerproduktion og levering af økosystemtjenester i EU

5.1. En fælles EU-referenceramme ville have stor betydning for en bæredygtig udnyttelse og beskyttelse af landbrugsjorden, da en sådan ville gøre det muligt at evaluere fremskridtene i forbindelse med indsamlingen og anvendelsen af data. En sådan ramme kunne desuden sikre brug af en ensartet terminologi, definition af en god jordbundstilstand, opstilling af prioriteter, fastlæggelse af kriterier for overvågning under hensyntagen til de forskellige jordbunds- og klimaforhold samt udformning af politiske foranstaltninger til opfyldelse af målet om en god jordbundstilstand. Dette er en forudsætning for en korrekt vurdering af jordbundsforholdene og for at kunne træffe de nødvendige foranstaltninger.

5.2. I alle medlemsstater er tabet af landbrugsjord som følge af forringelse af jordbunden, arealer, der tages ud af drift, klimaændringer og urbanisering et stort problem. Landbrugsarealer forsvinder til fordel for udviklingen af kunstige overflader. Mellem 2006 og 2012 blev der inddraget ca. 107 000 ha/år i lande i Europa. De typer arealer, der hyppigst blev inddraget til kunstige overflader, var agerjord og jord med permanente afgrøder efterfulgt af græsningsarealer og blandede landbrugsarealer⁽¹¹⁾. EØSU foreslår derfor at føre den eksisterende EU-ramme ajour for at beskytte den landbrugsjord i medlemsstaterne, som er værdifuld for fødevarerproduktionen og leveringen af andre økosystemtjenester, og frugtbarheden af denne. Med dette formål for øje bør der skabes flere tekniske muligheder for en bedre overvågning og indsamling af pålidelige oplysninger.

Den Europæiske Unions fælles landbrugspolitik

5.3. Med henblik på moderniseringen af den fælles landbrugspolitik bør en effektiv og bæredygtig forvaltning af landbrugsjorden sikres i den kommende finansielle programmeringsperiode. Målet bør bl.a. være fortsat at sikre sundhed og frugtbarhed for landbrugsarealer og jordbunden, hvilket er en uomgængelig betingelse for bevarelsen og den yderligere forøgelse af landbrugets produktivitet og bæredygtighed.

5.4. Som led i den grønne omlægning i den fælles landbrugspolitik's første søjle, bør der findes bedre løsninger for at forbedre jordbundstilstanden. Først og fremmest bør der gøres en indsats for at fremme vekseldrift med bælglplanter eller græsarter. I debatten om effektiviteten af den grønne omlægning fokuseres der navnlig på biodiversitetsaspekter, men de positive virkninger af dyrkningen af bælglplanter på jordens frugtbarhed bør også vægtes højere end det hidtil har været tilfældet⁽¹²⁾.

5.5. Landbruget producerer ikke kun fødevarer af høj kvalitet. Det er også ansvarligt for biodiversitet og åbne landskaber. Det spiller også en vigtig rolle i tilpasningen til og modvirkningen af klimaændringer. Leveringen af offentlige goder sikres primært gennem foranstaltninger til bæredygtig forvaltning af naturressourcerne, der skaber en merværdi, og som skaber en modvægt til landbrugets indvirkning på jordbund, vand og biodiversitet.

5.6. Inden for rammerne af den fælles landbrugspolitik's anden søjle bør medlemsstaterne tilskyndes og motiveres til at indføre jordbundsbeskyttelsesforanstaltninger, der giver dem maksimal fleksibilitet til at tage hensyn til lokale betingelser, forskellige forhold (herunder jordbundstyper) og specifikke problemer.

5.7. EØSU opfordrer Kommissionen til i højere grad end hidtil at tage hensyn til medlemsstaternes specifikke forslag til forbedring af jordbunds kvaliteten og en bæredygtig udnyttelse af denne (f.eks. gennem fremme af kalkning til modvirkning af jordforsuring eller ved hjælp af kunstvanding og dræning til at løse problemet med henholdsvis vandmangel eller vandoverskud). Ingen muligheder bør udelukkes ved forvaltningen af organisk jord, men der bør være en række foranstaltninger til beskyttelse og pleje af jordbunden.

⁽¹⁰⁾ EØSU's udtalelse om gødningsprodukter, EUT C 389 af 21.10.2016, s. 80.

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>.

⁽¹²⁾ Rhizobia, bakterier, der er aktive i rodknolden på mange arter af bælglfrugter (kløver, stenklover, lupiner, ærter, bønner osv.), er de vigtigste organismer, der er involveret i kvælstofbinding, hvilket er af stor betydning for at bevare jordbundens frugtbarhed.

5.8. Yderligere investeringer i miljø- og klimavenlige teknologier skal fremmes med henblik på bæredygtig udnyttelse af land og jord. Det videnskabelige landbrug (herunder præcisionsdyrkning og agroøkologiske metoder) bør støttes for at sikre en bæredygtig fødevarerproduktion, hvor landbrugets hjælpemidler anvendes i den rigtige mængde, på det rigtige sted og på det rette tidspunkt. Det er af afgørende betydning at forbedre den biologiske aktivitet gennem tilføjelsen af organisk materiale og opnå en bedre balance mellem næringsstoffer i jorden. Overgødskning indebærer miljæriscer som følge af udledningen af næringsstoffer, mens en mangel på næringsstoffer resulterer i en reduktion af jordens frugtbarhed. Desuden skal det sikres, at minimumslovgivningen⁽¹³⁾ overholdes, idet risikoen for udledning af andre næringsstoffer forøges, hvis ét bestemt næringsstof mangler (f.eks. fosfor).

5.9. Husdyravl spiller en vigtig og ofte afgørende rolle i arealanvendelsen, idet den understøtter næringsstoffernes kredsløb, opretholder jordens frugtbarhed⁽¹⁴⁾ og bidrager til kulstofbinding. I EU findes der mange landbrugsarealer, herunder permanente græsarealer, der kun egner sig til græsmarksbrug eller dyrkning af fodergræs, hvilket betyder at husdyrproduktion fortsat må støttes i bestemte regioner, så landbrugerne ikke opgiver disse arealer. I nogle egne af EU er det en udbredt praksis, at permanente græsarealer udelukkende vedligeholdes med græsslåning, hvilket ikke er et alternativ til græsmarksbrug med henblik på enten fødevarerproduktion eller ressourceeffektivitet eller jordbund. Der er derfor behov for foranstaltninger inden for den fælles landbrugspolitik, der sikrer lønsomheden af omfattende husdyravl i de forskellige regioner i EU, og der skal søges løsninger, der muliggør en aktiv og bæredygtig arealanvendelse til fødevarerproduktion.

5.10. I nogle EU-regioner er forældede dræningssystemer i landbruget et stort problem, hvilket betyder, at der i højere grad end tidligere, også set i lyset af klimaændringerne, må lægges vægt på langsigtede investeringer i landbrugsinfrastruktur, såsom modernisering af dræningssystemer for at opretholde brugen af landbrugsjord til fødevarerproduktion og bevare jordbundens frugtbarhed.

Arealanvendelse og økosystemtjenester

5.11. Millenniumvurderingen af økosystemerne fra 2005⁽¹⁵⁾ definerer økosystemtjenester som miljømæssige, sociale og økonomiske goder fra økosystemer. Jordbundsdannelse er en økosystemtjeneste og en forudsætning for alle andre økosystemtjenester, såsom fødevarerproduktion. Bæredygtig fødevarerproduktion er derfor utænkelig uden beskyttelse af jordbunden.

5.12. Landbrugerne spiller en afgørende rolle i at sikre økosystemtjenester, hvilket skal anerkendes og støttes. Jordbunden leverer meget vigtige økosystemtjenester⁽¹⁶⁾. Den er livskilden for mikrober, planter og dyr og et vigtigt reservoir af biodiversitet. Den filtrerer vand og opbevarer vand, der er nødvendig for plantevækst. Den regulerer oversvømmelse, lagrer næringsstoffer og gør dem tilgængelige for planter. Den er også i stand til at omdanne toksiner. Jordbunden er grundlaget for størstedelen af den globale fødevarerproduktion og er nødvendig for produktionen af biomasse. I jordbunden lagres kulstof, og den bidrager dermed til at modvirke klimaændringerne.

5.13. Der skal være større fokus på arealanvendelse, som påvirker økosystemernes funktion og dermed leveringen af økosystemtjenester. Jordbundsforringelse, ikkebæredygtig brug af arealer og fragmentering af levesteder som følge af urbanisering og opførelse af huse og veje bringer leveringen af flere vigtige økosystemtjenester i fare, truer biodiversiteten og svækker Europas modstandsdygtighed over for klimaændringerne og naturkatastrofer. Disse faktorer forværrer også jordbundsforringelsen og ørkendannelsen⁽¹⁷⁾. For at afhjælpe ovennævnte problemer bør der i højere grad tages hensyn til de principper, som Kommissionen fremhæver i sine retningslinjer fra 2012 om bedste praksis for at begrænse, afhjælpe eller kompensere for arealbefæstelse⁽¹⁸⁾.

⁽¹³⁾ <https://da.wikipedia.org/wiki/Minimumsloven>.

⁽¹⁴⁾ EØSU's udtalelse om Mere bæredygtige fødevarer-systemer, EUT C 303 af 19.8.2016, s. 64.

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>.

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588.

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>.

⁽¹⁸⁾ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/EN%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>

5.14. Jordbundens funktioner og økosystemtjenester er emner, der sjældent behandles i lovgivningen, idet der ikke findes noget marked for disse tjenester, der ikke i tilstrækkelig grad anerkendes af samfundet. I grundforordningen for den fælles landbrugspolitik om direkte betalinger findes der enkelte henvisninger til jordbundskvaliteten, men jordbundens biodiversitet og dens synergier med den primære produktivitet nævnes ikke. Ud over jordbundens kemiske og fysiske egenskaber afhænger jordbundens nøglefunktioner af tilstanden af de mikroorganismer og den fauna, der findes i jorden og de dermed forbundne biologiske processer, herunder kvælstofbinding, kulstofbinding, filtrering af vand og evnen til at forebygge udvaskning af næringsstoffer. Ud over jordbundens egenskaber er afgrødernes sundhed også vigtig, således at jordbundens potentiale til fødevareproduktion og kulstofbinding kan udnyttes fuldt ud.

5.15. I EØSU's udtalelse om en mulig omlægning af den fælles landbrugspolitik⁽¹⁹⁾ hedder det, at miljø-, klima- og biodiversitetsforanstaltninger under den fælles landbrugspolitik søjle 2 i højere grad end hidtil skal fokusere på landbrugernes økosystemtjenester. Med hensyn til jordbund og arealanvendelse bør støtteforanstaltningerne primært fokusere på forvaltning af græsarealer og organisk jord på en sådan måde, at kulstofbindingen i jordbunden forøges. Af hensyn til jordbunden bør jordbearbejdningen reduceres til et minimum, men på grund af akkumulering af næringsstoffer på ikkebearbejdede jordoverflader er der imidlertid brug for en vis grad af jordbearbejdning for at få næringsstofferne ind i rodzonen og reducere risikoen for udvaskning af næringsstoffer. Jordkomprimering mindsker ligeledes jordbundens evne til at forhindre tab af næringsstoffer.

5.16. I nogle af EU's regioner bør agerjord i større udstrækning omlægges til græsarealer, besætningstætheden på græsarealer bringes ned, men dog kun til en vis minimumsgrænse, tørvejord bevares og foranstaltninger til begrænsning af jorderosion og reduktion af ørkendannelse i tørre områder fremmes.

5.17. I nogle regioner er de største udfordringer for landbruget at opretholde biodiversiteten på landbrugsjord, yderligere at fremme bæredygtig landbrugspraksis og øge produktionseffektiviteten uden yderligere intensivering af landbrug. For andre regioner består den vigtigste opgave i at reducere presset på arealanvendelse, jordbund og naturlige økosystemer. I de sydlige regioner er vandmangel også en stor udfordring.

5.18. Disse aspekter af landbrugsproduktionen, som er meget vigtige for økosystemet, skal tages i betragtning ved udformningen og omlægningen af den fælles landbrugspolitik og andre politikområder.

Jordbunden og klimaændringer

5.19. Jordbunden er verdens største terrestriske kulstofreservoir⁽²⁰⁾ og spiller derfor en vigtig rolle i bekæmpelsen af klimaændringer og i kulstofbinding. I den internationale klimabeskyttelsesramme spiller bæredygtig jordbundsforvaltning en central rolle i stabiliseringen og forøgelsen af indholdet af organiske materialer, som bidrager til at bevare jordbundens funktioner og forhindre, at den forringes. I overensstemmelse med klimaaftalen fra Paris (COP21) bør eksisterende og nye initiativer fremmes for at bringe kulstofkredsløbet i jordbunden i balance på en sådan måde, at det ikke truer fødevareproduktionen som anført i artikel 2 i klimaaftalen fra Paris.

5.20. Som fastholdt i princip nr. 9 i det globale jordbundscharter⁽²¹⁾ fra FN's Fødevare- og Landbrugsorganisation (FAO) leverer al jordbund økosystemtjenester, som har stor betydning for den globale regulering af klimaet. For at øge kulstofindholdet i jordbunden foreslår EØSU, at principperne i de frivillige retningslinjer for bæredygtig forvaltning af jordbunden⁽²²⁾, der blev vedtaget i 2016 af FAO, indarbejdes i EU's politiske foranstaltninger. Der bør bl.a. ydes støtte til produktionen af biomasse ved at forbedre adgangen til vand (f.eks. opførelse af vandingsanlæg under hensyntagen til de lokale miljøforhold), reducere jordbearbejdning til et minimum, græsmarksbrug, integreret produktion, økologisk landbrug, vekseldrift, dyrkning af bælgeplanter, genvinding af organisk affald, kompostering og opdyrkning af vinterplanter til marker. Jordbund med et højt indhold af kulstof og græsarealer skal forvaltes på en bæredygtig måde.

5.21. Større klimainitiativer skal støttes på europæisk plan. Det må imidlertid ikke glemmes, at jordbunden varierer meget mellem medlemsstaterne, så der skal tages hensyn til regionale forskelle i forbindelse med eksisterende og nye foranstaltninger.

⁽¹⁹⁾ EUT C 288 af 31.8.2017, s. 10.

⁽²⁰⁾ To gange så meget kulstof er indeholdt i jordbunden som i atmosfæren og tre gange så meget som i flora i vækstsæsonen.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>.

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>.

Tilgængelighed og anvendelse af data om jordbunden

5.22. Der bør i højere grad gøres brug af data om jordbunden, når der udformes politikker og træffes beslutninger om arealanvendelse med henblik på gennemførelse af evidensbaserede politikker og den fysiske planlægning på nationalt, regionalt og lokalt plan. Udvekslingen af oplysninger bør koordineres inden for en aftalt lovramme under hensyntagen til dataejerskabet.

5.23. Samtidig skal kvaliteten og tilgængeligheden af jordbundsdata forbedres, især på områder, hvor der hidtil ikke har været forsket tilstrækkeligt (f.eks. data om kulstofindholdet i jordbunden). For at forbedre datatilgængeligheden er der behov for klare mål på kort og lang sigt.

5.24. For at forbedre adgangen til og i højere grad anvende data om jordbunden skal jordbundskortene ajourføres, og de mindstekrav, som medlemsstaterne skal overholde med hensyn til jordbundskorts rumlige skala, skal skærpes yderligere. Der skal imidlertid tages højde for udfordringerne ved kortlægning af jordbundsforholdene i nogle af EU's regioner.

5.25. På EU-niveau bør man nå til enighed om harmoniseret og kontinuerlig overvågning af jordbunden og om et begrænset antal indikatorer vedrørende ændringer i jordbundens tilstand og effektiviteten af jordbundsbeskyttelsesforanstaltninger.

5.26. Landbrugerne skal hver dag træffe komplekse beslutninger om deres produktionsplanlægning. Ressource-, jordbunds- og miljøvenligt præcisionsjordbrug ville være utænkeligt uden brugen af informations- og kommunikationsteknologier. En forudsætning herfor er, at anvendelsen af digitale løsninger fremmes blandt landbrugerne, så de tilbydes muligheder og fleksibilitet i forhold til de gældende jordbunds- og klimaforhold.

5.27. Potentialet i præcisionsdyrkning kan realiseres gennem samkøring af jordbunds-, gødnings-, pesticid-, vejr- og udbyttedata, hvilket bl.a. kræver bedre adgang til data i nationale databaser, større mobilitet og større brugervenlighed. Der er brug for løsninger, som giver landbrugerne adgang til big data, der er lagret i de nationale databaser, under deres daglige arbejde, ved hjælp af softwareløsninger fra offentlige eller private leverandører, også i samarbejde med rådgivningstjenester. Softwareleverandører skal f.eks. med samtykke fra de berørte, få lettere adgang til de mest nøjagtige data om landbrugsjord og jordprøver. Landbrugerne bør beholde ejerskabet af de data, de producerer.

Udvikling af videnbasen og anvendelse af forskning og innovation

5.28. Videnskaben spiller en vigtig rolle i skabelsen af ny viden, formidling af innovationer, udvikling af teknologier og etablering af betingelser for bæredygtig udnyttelse af land og jord. EØSU er enig i henstillingen i Wienerklæringen om jordbundsforhold⁽²³⁾ om, at vekselvirkningen mellem menneskelige aktiviteter og jordbunden som ressource og effekten heraf på andre miljøkomponenter bør være et hovedfokus for jordbundsvidenskaben. Samarbejde mellem jordbundsvidenskab og beslægtede videnskaber er også vigtig.

5.29. Der er skabt relativt gode finansieringsmuligheder for forskning i jordbunden og fødevarerproduktion inden for rammerne af EU's horisont 2020-program, som bør opretholdes ved udarbejdelsen af det 9. rammeprogram for forskning og innovation.

5.30. Der skal lægges særlig vægt på overførsel af F&U-resultater til virksomheder, hvilket vil sikre, at arealer og jord anvendes til bæredygtig fødevarerproduktion. EØSU opfordrer forskere, landbrugere, rådgivere og andre interessenter til at udvikle et samarbejde på dette område ved at udnytte mulighederne i det europæiske innovationspartnerskab (EIP-AGRI).

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588.

5.31. Landbruget benytter i stadig større udstrækning forskellige biostimulanser til at forbedre jordbundsstrukturen, planternes ernærings effektivitet og vandforsyningen for at forbedre udbyttet og kvaliteten af afgrøder. I betragtning af at hver jordbund er unik, og at sammensætningen hele tiden ændrer sig, er der ikke forsket nok i, hvordan brugen af biostimulanser indvirker på jordbundens biologiske balance, og der skal gennemføres flere uafhængige undersøgelser på dette område.

Bevidstgørelse

5.32. For at gøre landbrugere, politiske beslutningstagere og andre interessenter mere bevidste om landbrugsjordens betydning for bæredygtig fødevarerproduktion og levering af økosystemtjenester er der behov for en bred debat med deltagelse af en lang række interessenter om jordbundens tilstand og mulighederne for at beskytte den. Større bevidsthed vil bidrage til at sikre, at der investeres mere i bæredygtig anvendelse af jord og i forskning.

5.33. Bevidstheden om jordbundens rolle skal fremmes på alle niveauer af uddannelsessystemet, hvilket bør lettes gennem muligheden for at indsamle praktisk erfaring. I forbindelse med emner relateret til arealanvendelse og jordbundsbeskyttelse bør der anvendes moderne undervisningsmetoder.

5.34. Foranstaltninger for at øge landbrugernes bevidsthed om forskellige jordsammensætninger, god landbrugspraksis, vigtigheden af vekseldrift, gødning osv. er særligt vigtige. Det er helt afgørende at inddrage og gøre brug af rådgivningstjenester.

Bruxelles den 18. oktober 2017.

Georges DASSIS
Formand
for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg
